

Безродна Т.М.

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ:
ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ**

Визначено поняття обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства, визначено мету, функції та основні стадії обліково-аналітичного забезпечення. Показано спільні та відмінні риси між суміжними обліково-аналітичному забезпеченню поняттями. Рис. 1, дж. 7.

Система бухгалтерського обліку є основою усього інформаційного забезпечення системи управління господарською одиницею. Саме така функція обґрунтовує та підтверджує причини виникнення обліку як такого. Отже, інформаційна функція бухгалтерського обліку є визначальною серед інших його функцій. На кожному окремо взятому підприємстві чи то підприємство-гігант, чи мале підприємство мусить вестись бухгалтерський облік, і він ведеться. Отже, здійснює свою функцію інформаційного забезпечення, надання відповідей на інформаційні запити керівників, власників тощо. Поряд із бухгалтерським обліком існує й економічний аналіз. У поєднанні їх можна назвати системою обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. До честі вітчизняних науковців необхідно сказати, що термін „обліково-аналітичне забезпечення” нерідко зустрічається у наукових роботах, відтак і у назвах дисертаційних досліджень. Зокрема, це такі вітчизняні автори, як Г.В. Головач, Т.Г. Камінська, Н.А. Остап'юк, В.А. Пігош, М.М. Стефаненко, В.Ф. Яценко та ін. Значний внесок у дослідження даного поняття зробила російська вчена С.М. Галузіна. Якщо ототожнювати обліково-аналітичне забезпечення із порядком ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, то без сумнівів можна стверджувати, що усі без винятку дослідники теорії і практики бухгалтерського обліку є дослідниками обліково-аналітичного забезпечення, проте якщо визначити останнє дещо ширше, ніж просто техніка здійснення записів на рахунках бухгалтерського обліку, а доповнити ще й іншими функціями відповідно до функціонального призначення, поняття обліково-аналітичного набуває іншого змісту.

Апріорі обліково-аналітичне забезпечення присутнє на будь-якому підприємстві, що веде бухгалтерський облік згідно із законодавством України, але нерідко рівень такого забезпечення не є достатнім для повноцінного інформаційного забезпечення управління діяльністю. У статті зроблено спробу узагальнити результати наукового дослідження з метою визначити сутність поняття „обліково-аналітичного забезпечення” для більш раціонального його використання у практиці ведення бухгалтерського обліку.

Відповідаючи на питання, чи можна економічну інформацію називати обліково-аналітичною, який саме зміст доцільно вкладати у дане поняття, варто почати із категорії „обліково-аналітична інформація”. У даній категорії важливе значення мають визначення понять „облікова інформація” та „аналітична інформація”.

Бухгалтерський облік фіксує і накопичує синтетичну (узагальнюючу) та аналітичну (деталізовану) бухгалтерську облікову інформацію про діяльність господарюючого суб'єкта за певний період. Вона містить відомості про активи організації, про стан майна, джерела його утворення, про зобов'язання, відносини з контрагентами, про формування фінансових результатів, про прибуток та його використання тощо. Бухгалтерська облікова інформація формується на таких стадіях: виявлення, вимірювання, реєстрація, накопичення, узагальнення.

Твердження В. Ричаківської про те, що обліково-аналітичну інформацію становить інформація, зосереджена у підсистемах фінансового, управлінського та податкового обліку наводить на думку, що складова терміну „аналітична” вказує лише на певну аналітичність облікової інформації, що забезпечується веденням аналітичного обліку на підприємстві, без застосування методів економічного аналізу. С.М. Галузіна, дослідивши поняття обліково-аналітичної інформації стверджує, що складова „аналітична” в ньому має два основних значення [1, 24]. З однієї сторони, аналітична інформація – частина облікової інформаційної сукупності, яка відповідає вимозі аналітичності. При цьому аналітичні облікові показники є підмножиною множини облікових показників. З іншої – аналітична інформація представляє собою вид економічної інформації, отриманої із облікової інформації в результаті дій функцій управління: аналіз і синтез. В такому випадку, приходиться до висновку С.М. Галузіна, множина обліково-аналітичної інформації є об'єднанням множини облікових показників (в тому числі аналітичних облікових показників) і аналітичних показників (тобто показників, отриманих у результаті дії управлінських функцій „аналіз” і „синтез”) [1, 25].

Оскільки аналітичні дані є основою для економічного обґрунтування стратегічних рішень, зокрема, раціоналізації виробництва, оптимізації перспектив розвитку економіки та підприємства тощо, великого значення набуває дослідження ступеня аналітичності інформації. В загальному виді під аналітичністю інформації слід розуміти її адекватність вимогам і завдання економічного аналізу.

Аналітичність даних бухгалтерського обліку є нічим іншим як деталізацією даних, які містяться у ньому і їх групування за важливими економічними ознаками. А.М. Кузьмінський теж стверджує, що під аналітичною інформацією перш за все слід розуміти результативні показники, необхідні при проведенні аналізу. Для отримання таких показників використовують різну економічну інформацію (показники): облікову, планову, оперативну [2, 43].

Таким чином, поняття обліково-аналітична інформація включає інформацію, яку продукує бухгалтерський облік (в тому числі і аналітичний поряд із синтетичним) та інформацію, яка готується методами економічного аналізу. При цьому аналітичною є облікова інформація після опрацювання її економічним аналізом, тому не доцільно розбивати складову „аналітична” у понятті обліково-аналітичної інформації на дві частини. Очевидним є те, що складова „облікова” включає всю інформацію бухгалтерського обліку, в тому числі і аналітичного, і синтетичного.

Відповідно до С.М. Галузіної в процесі вироблення обліково-аналітичної інформації можна виділяти три рівні: 1) оперативний облік; 2) бухгалтерський облік; 3) аналіз та синтез. А в процесі вироблення достовірної обліково-аналітичної інформації можна виділяти чотири рівні: 1) оперативний облік; 2) бухгалтерський облік; 3) аудит; 4) аналіз та синтез. Під функцією аудиту слід розуміти перевірку облікової інформації з метою забезпечення її достовірності у всіх суттєвих аспектах [1, 17]. Саме на стадії аудиту достовірності облікової інформації доцільно проводити оцінку якості результативної облікової інформації як складової оцінки якості всього обліково-аналітичного забезпечення.

Поняття обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства є ширшим за поняття обліково-аналітичної інформації. Слово „забезпечення” у даному терміні означає виконання, гарантування здійснення процесу постачання обліково-аналітичної інформації системі управління. На нашу думку, в це поняття має включатися комплекс дій з підготовки обліково-аналітичної інформації, тобто процес її підготовки (рис. 1).

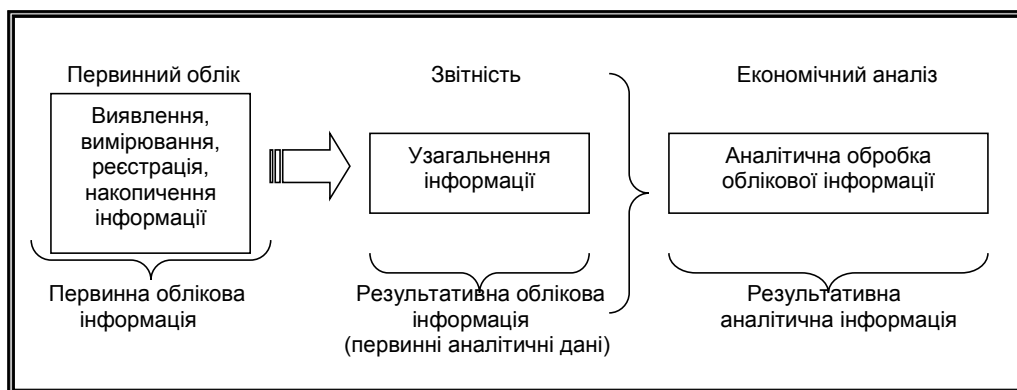

Рис. 1. Схема процесу обліково-аналітичного забезпечення

Обліково-аналітичне забезпечення – це процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості. Таким чином, поняття обліково-аналітичного забезпечення постає у двох значеннях: 1) діяльність, пов’язана зі збором, реєстрацією, узагальненням, збереженням, передачею та аналітичним опрацюванням інформації; 2) забезпечення системи управління відповідною кількістю необхідної якісної інформації.

Метою обліково-аналітичного забезпечення має стати поєднанням процедур бухгалтерського обліку і економічного аналізу формування інформації такого характеру: історичного, що узагальнює результати діяльності; аналітичного, що передує прийняттю обґрунтованого управлінського рішення. За словами О.В. Пархоменка інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління – це поєднання всієї використовуваної в ній інформації, специфічних засобів і методів її аналітичної обробки, а також діяльності фахівців з її ефективного удосконалення та використання [3, 8]. Звідси можна сформулювати основні функції обліково-аналітичного забезпечення системи управління як частини інформаційно-аналітичного забезпечення:

- 1) інформаційна – забезпечення системи управління інформацією про діяльність підприємства внутрішніх і зовнішніх користувачів;
- 2) облікова – відображення фактів господарської діяльності підприємств;
- 3) аналітична – здійснення на підставі первинних аналітичних даних економічного аналізу діяльності підприємств.

Більш глибоке розуміння технології процесу обліково-аналітичного забезпечення передбачає виділення основних його стадій. Їх є три. Першій стадії обліково-аналітичного забезпечення відповідає процес виявлення, вимірювання, реєстрації та накопичення економічної інформації стосовно фактів господарської діяльності, іншими словами, – формування масиву первинної облікової інформації.

Узагальнення такої інформації – формування внутрішньої та зовнішньої звітності відбувається на другій стадії. Таким чином, формуються первинні аналітичні дані, які є вхідними для процесу аналітичної обробки, йому відповідає третя стадія. Отже, інформаційна система управління забезпечується якісним виконання робіт на усіх трьох стадіях обліково-аналітичного забезпечення. Невиконання або неякісне проходження хоча б одного з процесів призводить до викривлення остаточного результату обліково-аналітичного забезпечення – результативної інформації.

Вивчаючи вітчизняну та зарубіжну економічну літературу, зустрічаємо досить неоднозначне поняття „еккаунтинг”. За словами В.В. Бурцева це – „мистецтво планування, обліку (тлумачення, вимірювання та відображення на рахунках) і аналізу економічної активності (діяльності і розвитку) комерційної організації” [4, 48]. Звичайно, ототожнювати еккаунтинг із обліком не зовсім коректно. Це відмічає і Ф.Ф. Бутинець [5, 178], відзначаючи, що не можна ототожнювати теорію обліку із еккаунтингом, оскільки зміст останнього очевидно виходить за рамки розуміння бухгалтерського обліку і П.Я. Хомин, зазначаючи, що „термін „еккаунтинг” тривалий період одні й ті ж самі вчені трактували спочатку як синонім терміна „облік”, а нині – „прогнозування” [6, 41], пов’язуючи таку хронологію із неправильним перекладом з іноземних мов, чи то „підміною автентичної суті дефініції з метою доведення можливості заміни понять системи бухгалтерського обліку гіпотетико-дедуктивними формулюваннями” [5, 41]. Такої думки дотримується і В.В. Бурцев, стверджуючи, що термін „еккаунтинг” фіксує більш ширше поняття, ніж термін „бухгалтерський облік”, який традиційно фіксує поняття вітчизняного рахунковедення [4, 51]. Зокрема, відмінність понять більш чітко виявляється у аспекті цільової спрямованості і правового регулювання процедур, відображених у даних поняттях. Еккаунтинг перш за все націлений на завдання управління бізнесом, а основні його правила визначаються незалежними від держави професійними об’єднаннями.

Однак, аналізуючи зміст цього поняття, наведений у різних працях, знаходимо деякі спільні риси і відмінності із запропонованим поняттям обліково-аналітичного забезпечення, які потребують окремого висвітлення для уникнення неоднозначності у використанні даних термінів.

Спільною є кінцева ціль, тобто мета обліково-аналітичного забезпечення, якою для першого є використання фінансової інформації, її інтерпретація і аналіз [4, 48], а для другого – формування інформації історичного та аналітичного характеру для потреб системи управління. Зокрема, „менеджери комерційних організацій використовують інформацію еккаунтинг для прийняття управлінських рішень” [4, 48] і формування результативної аналітичної інформації обліково-аналітичного забезпечення теж передують прийняттю обґрунтованого управлінського рішення. До відмінностей можна віднести те, що за загальною думкою еккаунтинг включає в себе окрім обліку і аналізу ще й підсистеми планування і контролю, що не є характерним для процесу обліково-аналітичного забезпечення.

Щоб мати належне інформаційне забезпечення системи управління підприємством засобами обліку і аналізу доцільно сформулювати комплекс завдань для досягнення ефективного обліково-аналітичного забезпечення реалізації управлінської функції:

- розробити критерії та порядок оцінки якості інформації, яка створюється у системі бухгалтерського обліку та економічного аналізу;
- розробити методiku оцінки якості облікового циклу та процесу аналітичної обробки облікової інформації;
- встановити порядок генерування необхідної управлінню кількості даних у системі обліку та порядок подальшої трансформації облікових даних у аналітичну інформацію.

У результаті отримуємо визначення поняття „обліково-аналітичного забезпечення” – це процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості.

Тобто процес оцінки якості обліково-аналітичного забезпечення складається із трьох частин: оцінки безпосередньо самого процесу підготовки інформації (організації бухгалтерського обліку і економічного аналізу) і оцінки кінцевого результату – результативної інформації. Проте, якщо припустити, що якісне протікання процесів бухгалтерського обліку і економічного аналізу априорі забезпечує формування якісного результату – інформації, можливим є варіант оцінки якості лише самих названих процесів.

Література

1. Галузіна С. М. Аспекти підвищення ролі учетно-аналитической информации в системе управления организацией : монографія / С. М. Галузіна. – СПб. : Знание, 2006. – 392 с.
2. Кузьминский А. Н. Учетная и аналитическая информация в объединении / Анатолий Николаевич Кузьминский. – К. : Вища школа, 1979. – 96 с.
3. Пархоменко О. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень в системі науково-технічної інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.02 „Економіка та управління науково-технічним прогресом” / О. В. Пархоменко. – Київ, 2006. – 24 с.
4. Бурцев В. В. Эккаунтинг как зеркало российского бизнеса / В. В. Бурцев // Финансовый бизнес. – 2006. – № 2. – С. 48–52.
5. Бутинець Ф. Ф. Проблеми науки бухгалтерського обліку: реалії : монографія / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ПП „Рута”, 2005. – 324 с.

6. Журавель Г. П. Теорії бухгалтерського обліку: студії : монографія / Г. П. Журавель, П. Я. Хомин. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 400 с.